

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	111
Land:	Aserbajdsjan
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Azerbajdzjan 2010.
Udgivet:	7. juli 2011
Optaget på baggrundsmaterialet:	29. august 2011

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Azerbajdzjan 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Läget för de mänskliga rättigheterna i Azerbajdzjan har försämrats något under de senaste åren. Samtidigt har krav om förbättringar i linje med Azerbajdzjans internationella åtaganden framförts av det internationella samfundet.

Rättsäkerheten i landet får fortfarande anses vara otillräcklig. Betydande förbättringar av miljön i fängelser och arrestlokaler har genomförts. Rättsväsendet kan inte betraktas som tillräckligt oberoende från den verkställande makten. Regeringen har påbörjat ett reformarbete för utbildning och tillsättning av domare. Flera fall av tortyr och/eller annan omänsklig och förnedrande behandling i syfte att framtvinga erkännanden vid frihetsberövanden har rapporterats. Anmälningförfarandet för, och utredningar av, brott relaterade till tortyr är inte tillfredställande. Det kan ifrågasättas om den ombudsman som hanterar klagomål är tillräckligt oberoende.

Läget för yttrande-, tryck-, press- och föreningsfrihet är fortfarande problematiskt i Azerbajdzjan. Läget har försämrats på vissa områden. Situationen för journalister och regimkritiska personer upplevs som hotfull och godtyckliga frihetsberövanden samt trakasserier förekommer. Därför praktiseras själv censur inom tidningar, radio- och tv-kanaler i relativt stor utsträckning. De få medieaktörer som kan anses vara oberoende i landet publicerar främst i tryckt form och har begränsad spridning.

Inskränkningar i föreningsfriheten försvårar oberoende frivilligorganisationers möjligheter att verka i landet. Demonstrationer tillåts sällan och såväl utländska som nationella *Non-governmental organizations* (NGO:er) har svårt att registrera sig och få finansiering för sitt arbete.

Den politiska makten är till stor del koncentrerad till presidenten. Styrelseformen är auktoritär och någon offentlig politisk debatt förekommer knappt. Inför parlamentsvalet 2010 rapporterades att hot mot såväl väljare som oppositionella kandidater förekommit. En ändring av vallagen i juli 2010 förkortade kampanjperioden till endast 23 dagar, vilket ytterligare begränsade oppositionella kandidaters möjligheter att nå ut till allmänheten. Vissa problem relaterade till valprocedurer rapporterades från de internationella valobservatörerna. Valobservatörerna konstaterade att valet inte var ett meningsfullt framsteg i landets demokratiska utveckling.

Azerbajdzjan har, i förhållande till sin folkmängd, en mycket hög andel internflyktingar, till följd av den utdragna konflikten om Nagorno-Karabach. Situationen för landets internflyktingar har under de senaste åren förbättrats något genom stora byggnadsprojekt av permanenta bosättningar, vilket har uppmärksammats av FN:s flyktigorgan, UNHCR. Dessa bosättningar finns dock främst på landsbygden, där antalet arbetstillfällen är begränsat.

Sveriges bilaterala utvecklingssamarbete fasades formellt ut i januari 2010. De av Sverige prioriterade områdena förs nu primärt fram i multilaterala kanaler, främst genom EU men även genom olika FN-organ.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Azerbajdzjan har anslutit sig till följande konventioner:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt de fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*, samt dess tillagda protokoll.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, samt det tillhörande protokollet.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn och barnpornografi.

- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, samt det tillhörande protokollet från 2006.
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances*.
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Azerbajdzjan har inte undertecknat Romstadgan för internationella brottsmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Azerbajdzjan har under de senaste året vidtagit reformåtgärder för att stärka landets rättväsende. Nya fängelser har byggts och en restaurering av äldre domstolsbyggnader har inletts. Statliga medel har avsatts för att stärka rekryteringsprocessen och utbildningen av domare i landet.

Förhållandena i vissa fängelser är fortfarande undermåliga och resulterar bland annat i spridning av tuberkulos och andra infektionssjukdomar. Ofta ankommer det på den dömdes familj att svara för mat och medicin. Dödsfall i fängelser samt självmord bland fångar förekommer. I dessa fall utreds dödsorsaken ofta inte på ett tillbörligt sätt. Ombudsmannen har kunnat besöka några fängelser och häkteslokaler och har upprättat en så kallad *hotline* för klagomål. Representanter för FN:s kommitté mot tortyr har uttryckt sin oro över att ombudsmannen inte är oberoende från den verkställande makten.

Rättsäkerheten i landet är fortfarande otillräcklig. Uppgifter om begränsad tillgång till offentliga försvarare samt upprepad underlåtenhet att informera fångar om deras rättigheter vid frihetsberövandet, inklusive deras rättigheter att kontakta anhöriga, har rapporterats. Den föreskrivna tiden som personer får hållas häktade före rättegång kan överskridas med flera månader. Trots förbud i lagstiftningen förekommer enligt *Human Rights Watch* tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling av fängslade personer, i syfte att få fram ett erkännande. Problematik kring rapportering och utredning av dessa anklagelser är vanligt förekommande. Flera fall av polisbrutalitet rapporteras ha haft dödlig utgång.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades formellt år 1998. Den sista avrättningen ägde rum 1992. Azerbajdzjan, tillsammans med Ryssland, är de enda medlemmarna av

Europarådet som inte har undertecknat Europakonventionens protokoll om avskaffande av dödstraff.

De facto-myndigheterna i Nagorno-Karabach antog 2003 den armeniska brottsbalken och avskaffade därmed dödsstraffet. Inga avrättningar hade då ägt rum sedan 1997.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden förekommer. Detta har bland annat drabbat medlemmar av oppositionspartier. Inför parlamentsvalen hösten 2005 arresterades flera personer som fortfarande är frihetsberövade. I några fall under de senaste åren har olik tänkande dömts till långa fängelsestraff för narkotikabrott. *Human Rights Watch* menar att det finns anledning att tro att narkotikan placerats ut utan de anklagades vetskap för att skapa en anledning att anhålla dem.

Även om en rad personer som ägnat sig åt regimkritisk verksamhet har benådats genom presidentdekret under senare år, återstår ett antal fångar enligt *Human Rights Watch*. De som frisläppts hindras ofta från att ägna sig åt politiska aktiviteter. Enligt *Reportrar utan gränser* är regimkritiska journalister och opinionsbildare särskilt utsatta för den här typen av godtyckliga frihetsberövanden och för närvarande hålls minst en journalist fängslad. Enligt nationella NGO:er satt uppskattningsvis mellan 23 och 45 personer fängslade av politiska skäl vid årsskiftet. Siffran varierar till följd av att flera av dessa fångar som endast döms till kortare tidsbestämda straff inte registreras korrekt i statistiken. På grund av dessa oklarheter och brister gällande information fortsätter nationella människorättsorganisationer att vädja till Europarådets parlamentariska församling att återinrätta befattningen som särskild rapportör avseende personer fängslade av politiska skäl.

Frihet att resa in i och ut ur landet råder. Begränsat utresetillstånd gäller militärer som anses ha kännedom om statshemligheter. Vissa restriktioner gäller för internflyktingars val av bosättningsort. Personer med armeniskt ursprung uppges av nationella människorättsorganisationer uppleva vissa svårigheter med att få pass utställda. Mutor uppges förekomma vid handläggningen av passansökningar.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Rättssäkerheten är otillräcklig och präglas fortfarande i mångt och mycket av arvet från sovjettiden. Domstolsväsendet kan inte betraktas som oberoende från den verkställande makten. Rättssystemet lider också av underbemanning, ineffektivitet och utbredd korruption, och det kan inte sägas råda likhet inför lagen. Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa,

OSSE, genomförde under 2009 en översyn av rättsväsendet och betonade att det i samband med rättegångar förekommer fall av tortyr och hot, vilka sällan blir föremål för vidare utredning. OSSE framförde även synpunkter gällande åtalade personers rätt att betraktas som oskyldiga till dess att de har blivit dömda samt rättsväsendets upprepade underlåtelse att informera dessa personer om deras lagliga rättigheter som åtalade.

De azeriska myndigheterna har vidtagit flera åtgärder under senare år för att reformera domstolsväsendet. En rättsakademi har inrättats. Under OSSE:s tillsyn pågår nyrekrytering och utbildning av domare, och antalet utexaminerade domare har ökat. Tillgången på oberoende försvarsadvokater är fortfarande otillräcklig, särskilt utanför Baku.

År 2002 utnämndes en ombudsman vars uppgifter ungefär motsvarar en svensk justitieombudsmans. Hennes verksamhet har dock kritiserats för att vara föga effektiv och otillräckligt oberoende av den verkställande makten. I samband med att konstitutionella förändringar under 2009 möjliggjorde för presidenten att behålla sin post så länge som han blir omvald, togs liknande begränsningar bort för ombudsmannen och hon tilläts därmed sitta kvar under ytterligare en ämbetsperiod om sju år. Detsamma gäller Högsta domstolens ordförande.

2010 bedömdes Azerbajdzjan placera sig på plats 134 (av 180) med ett korruptionsindex motsvarande 2,4 (där 10 motsvarar ett land som är helt fritt från korruption) på *Transparency Internationals Corruption Perception Index*. Årets rankning är visserligen en förbättring från föregående år men den utbredda förekomsten av korruption kan fortfarande anses problematisk ifråga om jämlik tillgång till, och effektivitet hos, välfärdstjänster.

7. Straffrihet

Underlåtenhet att beivra och bestraffa myndighetsutövare som tillämpat tortyr är vanligt förekommande. Detsamma kan sägas beträffande den omfattande korruptionen. Statsmakten ser ofta mellan fingrarna med polisens våldsanvändning för att förhindra olikvärdig att verka i samhället. Även i det militära råder i stor utsträckning straffrihet för övergrepp. Enligt en rapport av den FN-kommitté som övervakar efterlevnaden av konventionen mot tortyr (CAT) saknar den azeriska lagstiftningen en konkret definition av tortyr och annan omänsklig behandling som är i enlighet med artikel 1 i konventionen.

Som ett led i regeringens uttalade strategi för att reformera rättsväsendet har vissa insatser gjorts för att minska myndighetsrepresentanters benägenhet att använda sig av tortyr. Vissa repressalier har utdelats, såsom avskedanden, för

att statuera exempel, men ännu har ingen dömts för något brott gällande tortyr eller omänsklig behandling.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Mycket tyder på att läget för yttrande-, tryck- och mötesfriheten i Azerbajdzjan har försämrats under de senaste åren, vilket har drabbat det civila samhällets aktörer hårt. Avsaknaden av offentlig debatt är påtaglig. Grundlagen föreskriver yttrande- och pressfrihet och förbjuder censur. Myndigheterna använder emellertid en rad metoder för att försvåra en fri debatt. Tidningarna är beroende av staten för tryckning och distribution. Journalister som uttalar sig regimkritiskt kan berövas sin lön. Journalister oskadliggörs genom ärekränkningssmål. På grund av risken för en förtalsprocess idkar många tidningar självcensur. Mediefriheten påverkades negativt av de konstitutionella förändringar som bestämdes genom en folkomröstning i mars 2009. Bland annat förbjöds videofilmning och fotografering av personer utan deras uttryckliga medgivande. Lagen ändrades även så att det blev lättare för staten att stänga ner publikationer.

Ett antal oberoende medier har ålagts att betala höga böter, vilket försvårar deras finansiella situation. Enligt *Reportrar utan gränser* är även reklamintäkterna för oppositionsvänliga medier mycket begränsade till följd av direkta, eller indirekta, rekommendationer från staten till företag i landet. Därför är flertalet av dessa aktörer istället beroende av andra politiska partier eller inflytelserika sponsorer för finansiellt stöd och har svårt att betala ut marknadsmässiga löner till sina anställda.

Human Rights Watch har upprepade gånger uttryckt sin djupa oro över ”det snabbt försämrade läget för oberoende massmedia i Azerbajdzjan”. Minst sju journalister har under 2010 suttit fängslade, med varierande strafflängd. En av dem, Eynulla Fatullajev, chefredaktör för landets två största oppositionella tidningar, dömdes i oktober 2007 till åtta och ett halvt års fängelse för terrorism, förtal och skatteförseelser. Tidningarna hade stängts dessförinnan, sedan personalen vräkts och datorutrustningen konfiskerats. Domen överklagades i Europadomstolen för mänskliga rättigheter, som krävde Fatullajevs omedelbara frigivning i maj 2010. Flera internationella organisationer har åberopat domstolens beslut som ett skäl för att frige journalisten utan ytterligare fördröjning. Under tiden som en förnyad nationell prövning var förestående dömdes han till två och ett halvt års fängelse för narkotikainnehav. Den 19 oktober 2010 inledde han en hungerstrejk som protest mot regeringens underlåtelse att följa domstolens beslut och frikänna honom. Denna avbröts efter tio dagar då landets högsta domstol beslutade att ta upp hans ärende igen.

Tryckta media har generellt en begränsad spridning i landet, särskilt utanför Baku. Radio/tv är således den huvudsakliga informationskällan i landet. Graden av pluralism inom etermedia är dock relativt begränsad i jämförelse med tryckta media. Få radio/tv-kanaler kan anses oberoende. Under 2009 förbjöds utländska radiostationer att sända på landets FM-frekvens, bland andra BBC, Radio Free Europa/Radio Liberty (RFE/RL) och Voice of America.

Internet är inte utsatt för samma statliga kontroll som övriga media och är således att betrakta som relativt sett mer oberoende från den verkställande makten. Vissa tendenser mot en mer negativ utveckling har kunnat skönjas sedan två ungdomsaktivister, Emin Abdullajev Milli och Adnan Hadzjizade, arresterades i juli 2009. De var mycket aktiva på nätet och ansågs uttrycka sig regimkritiskt på sina respektive bloggar. De arresterades och dömdes till två års fängelse för huliganism sedan de själva anmält att de blivit utsatta för misshandel under ett restaurangbesök. Fallet har rönt stor internationell uppmärksamhet och många organisationer och länder har fördömt behandlingen av de två aktivisterna. De frisläpptes, möjligen till följd av den massiva inhemska och internationella kritik som riktats mot rättsväsendet, efter att de hade avtjänat halva sin strafftid den 18 respektive 19 november 2010.

Enligt den senaste rangordning som *Reportrar utan gränser* publicerat ligger Azerbajdzjan nu på 152:a plats bland världens länder när det gäller mediefrihet. Organisationens rankning av landet har kontinuerligt sjunkit de senaste tre åren. Den rapporterar också att oberoende och/eller regimkritiska journalister befinner sig i en situation karaktäriserad av konstanta påtryckningar och hot. Även *Freedom House* rapporterar att landet har stagnerat ifråga om oberoende och fria medier och gör nu bedömningen att landet befinner sig på en nivå som motsvarar 6,75 (på en skala 1-7, där 7 motsvarar den lägsta nivån av demokratisk utveckling).

De flesta ansökningar från oppositionen om att få anordna demonstrationer eller offentliga möten har avslagits. Parlamentsvalet 2010 kännetecknades av låg synlighet för oppositionen och mycket få demonstrationer genomfördes till följd av inskränkningar av mötesfriheten. Flera protestmöten mot myndigheternas inskränkningar av yttrandefriheten har förhindrats av polisen. Försvarare av mänskliga rättigheter och journalister har attackerats i media. Enligt *Human Rights Watch* sitter ett antal personer fängslade på grund av sina politiska åsikter. De fängslade oppositionsledare som frigetts har hindrats från att delta i det politiska livet. Flera oppositionspolitiker har lämnat landet och vågar inte återvända på grund av risken för repressalier. Reglerna för NGO:er som verkar i landet skärptes under 2009 och deras verksamhet har därmed försvårats. Lagändringarna som berörde NGO:ers verksamhet innebar bland annat minskade möjligheter till finansiering från utlandet.

Religiösa samfund måste registreras vilket ibland förvägras vissa protestantiska samfund. Muslimska församlingar måste underordna sig den officiella föreningen för Kaukasusmuslimer. Religiösa ledare utan azeriskt medborgarskap är förbjudna att verka i landet. Muslimska ledare från Iran och andra länder som vägrat inordna sig har förbjudits verka i landet, likaså vissa muslimska hjälpororganisationer som anklagats för samröre med terrorister. Efter krav på omregistrering av religiösa samfund under 2009 levde ett antal inte upp till de föreskrivna kraven och följden blev att ett antal moskéer stängdes. Med anledning av det hyser internationella bedömare, som *International Crisis Group (ICG)*, oro över att myndigheternas handlande kan underblåsa religiös extremism.

Religiösa sammankomster organiserade av Jehovas Vittnen har upplösts och deltagande utlänningar förvisats ur landet. Utlänningar tillåts inte missionera. Tillstånd krävs för att importera religiös litteratur. Politiska partier får inte engagera sig i religiösa frågor, och religiösa ledare får inte inneha politiska befattningar.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Den politiska makten är till stor del koncentrerad hos presidenten. I mars 2009 hölls en folkomröstning om en konstitutionsändring som resulterade i att begränsningen om maximalt två mandatperioder för presidenten togs bort. Den sittande president Älijev fick därmed möjlighet att behålla sin position så länge som han blir omvald. Det råder brist på jämvikt mellan president och parlament, eftersom presidentämbetets makt i praktiken inte balanseras av parlamentet i den utsträckning som förutses av grundlagen.

Regimen är auktoritär till sin natur och mycket lite opposition tolereras. Det finns ett stort antal registrerade partier i landet. Oppositionen är dock splittrad och inte heller alltid oberoende av makthavarna. Inte sällan kandiderar enskilda personer till parlamentet för att komma i åtnjutande av den immunitet som tillkommer parlamentsledamöter. Konstruktivt samarbete mellan majoritet och opposition i parlamentet saknas.

Lokalt finns parallella maktstrukturer av dels politiska ledare som utses av presidenten, dels lokalt valda ledare. Framstegen när det gäller att utveckla lokalt självbestämmande har varit mycket begränsade och det politiska systemet präglas av både korruption och klientelism. Finansiella medel och verkligt ansvar har ännu inte i någon större utsträckning överförs till lokala myndigheter.

Presidentvalet 2008 karaktäriserades av politisk apati och brist på oppositionella röster. En bojkott av valet genomfördes av flera oppositionella

partier till följd av inskränkningar av mötesfriheten och av den lagstadgade rätten till medieutrymme. De internationella valobservatörerna (OSSE/ODIHR (OSSE:s byrå för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter), EU-parlamentet och Europarådets parlamentariska församling) fann att den politiska debatten inför valet var bristfällig och att valfusk såväl som diverse påtryckningar att rösta på den sittande presidenten rapporterades. Man noterade dock, i positiva ordalag, att flera förbättringar gällande valprocedurerna hade genomförts, men att valet inte levde upp till alla åtaganden och internationella normer.

Inför parlamentsvalet 2010 rapporterade OSSE/ODIHR att hot och trakasserier mot både väljare och oppositionella kandidater hade förekommit. Valobservatörerna noterade även att oegentligheter gällande registrering av enskilda kandidater hade drabbat oppositionella och oro över att valkommissionerna innehöll en övervikt av regeringstroga personer uttrycktes. De internationella missionerna utförda av OSSE/ODIHR, OSSE:s parlamentariska församling, EU-parlamentet och Europarådets parlamentariska församling konstaterade att valet inte var ett meningsfullt framsteg i landets demokratiska utveckling. Man noterade dock samtidigt att samtliga partier nu tilläts delta i valet, till skillnad från vid valet 2008. Man noterade vidare att ett antal tidigare rekommendationer gällande valproceduren inte hade efterlevts. Å ena sidan tycktes valet genomförts på ett lugnt och fredligt vis men å andra sidan tycktes detta bero på en mycket begränsad politisk debatt under den korta kampanjperioden. En ändring av vallagen i juli 2010 förkortade kampanjperioden till 23 dagar före valet samt förbjöd offentligt, finansiellt stöd till kampanjer, vilket kraftigt begränsade oppositionella kandidaters möjligheter att nå ut till allmänheten. Antalet oberoende eller kritiska reportage var mycket få i nationella media.

I rapporten av de internationella valövervakarna bedömdes valprocedurerna som tekniskt riktiga i 90 procent av de övervakade vallokalerna. Problematik med multipel röstning och annan illegitim fyllning av valurnorna var den främsta anledningen till att de inte ansågs uppfylla de tekniska kraven. I flera fall noterades fler röstsedlar i urnorna än underskrifter på röstlängden.

Kvinnor har i princip samma rätt till valdeltagande och valbarhet som män. I praktiken är de dock underrepresenterade. Endast 14 av parlamentets 125 sittande ledamöter är kvinnor. Inför årets parlamentsval steg antalet registrerade kvinnliga kandidater från 10 till 13 procent. Ingen av ministrarna i regeringen är kvinna.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Officiell statistisk visar att arbetslösheten i Azerbajdzjan är 0,9 procent men mycket tyder på att mörkertalet är stort. *International Labour Organization (ILO)* menar att siffran snarare är så hög som 10 procent av den arbetsföra befolkningen. Arbetslösheten i städerna är betydligt högre än på landsbygden. Även om sysselsättningen formellt är högre på landsbygden är jobben oftast dåligt betalda och säsongsbetonade. Internationella Valutafonden, IMF, rapporterar att medelinkomsten (i nominella värden per månad) i landet är 319 AZN (\$255) samtidigt som stora löneskillnader mellan sektorer förekommer. Världsbanken anger att lönerna för personer anställda inom olje- och gruvindustrin i snitt är sex till tio gånger högre än för personer anställda inom jordbruks-, utbildnings- och hälsosektorn.

Regeringen i Azerbajdzjan har de senaste åren vidtagit ett antal åtgärder för att öka sysselsättningen, främja privata investeringar och småföretag. Detta har bland annat lett till en relativt stor ökning av kvinnors sysselsättning. Småskaligt jordbruk är fortfarande den dominerande ekonomiska aktiviteten och omfattar omkring 40 procent av den totala sysselsättningen men bidrar samtidigt till mindre än tio procent av den totala bruttonationalprodukten. Energisektorn genererar i sin tur mer än hälften av den totala BNP/år men sysselsätter samtidigt endast en procent av landets befolkning. Enligt Världsbanken kan landets ekonomi inte anses vara tillräckligt kunskapsbaserad och/eller diversifierad.

Fackföreningar existerar och medborgarna har enligt författningen rätt att ansluta sig och att strejka. Dessa organisationers oberoende ställning kan dock ifrågasättas och därmed även effekten av det arbete som de har möjlighet att utföra. *Freedom House* betecknar fackföreningarna som *de facto* beroende av staten och anser samtidigt att de inte företräder utsatta personer/grupper på ett adekvat vis. Restriktioner för vissa statligt anställda att ansluta sig fackligt råder. Azerbajdzjan har ratificerat samtliga av *ILO*:s centrala konventioner om förbud mot tvångsarbete och barnarbete, icke-diskriminering i arbetslivet samt föreningsfrihet och förhandlingsrätt.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsosektorn tar fortfarande endast en procent av landets BNP i anspråk. Lönerna i hälsosektorn är låga, läkarbristen är stor och mediciner och annan utrustning, som patienterna själva får tillhandahålla, är kostsam. Särskilt problematisk är situationen för landets stora andel internflyktingar. De är enligt azerisk lagstiftning berättigade till fri sjukvård, men det ignoreras ofta av lokala myndigheter.

Bristen på statligt stöd, och statlig riskbedömning, inom sjukvården gör att många hushåll hotas av mycket höga vårdkostnader om någon allvarlig

sjukdom skulle drabba dem. Genomförda hushållsundersökningar visar att låginkomsttagare nyttjar hälso- och sjukvård i mindre utsträckning än höginkomsttagare.

Under 2008 utarbetade ministeriet för hälsofrågor ett nytt koncept för finansiering av sjukvård för godkännande av presidenten. Konceptet innehöll bland annat förslag om införande av obligatorisk sjukförsäkring. Under 2009 godkände ministerrådet en handlingsplan för reformer samt finansiering av desamma. Hittills har reformerna dock inte inriktats på ökad effektivitet av det existerande systemet, utan snarare på nybyggnationer av större sjukhus i storstäder.

12. Rätten till utbildning

Skolan är obligatorisk till 17 års ålder. Läskunnigheten är förhållandevis hög, för både män och kvinnor. Lärarlönerna är låga och eleverna svarar själva för vissa skolutgifter såsom böcker och papper, vilket medför svårigheter för fattiga hushåll att låta sina barn gå i skolan. Någon skillnad gällande pojkars och flickors möjlighet till utbildning finns inte.

Landets internflyktingar är enligt lag garanterade avgiftsfri utbildning. Detta efterlevs enligt UNHCR. Andelen barn och ungdomar som går i skolan motsvarar genomsnittet i den övriga befolkningen och någon större skillnad mellan flickors och pojkars möjlighet till utbildning existerar inte heller här. Mer problematiskt är läget för internflyktingar gällande universitetsstudier, då denna grupp ofta upplever det ekonomiskt svårt att flytta till storstadsområden.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Trots de senaste årens höga tillväxttakt, till följd av exploateringen av gas och olja, är levnadsstandarden i Azerbajdzjan inte tillfredsställande för en stor del av befolkningen. Landet placerade sig 2010 som nummer 67 (av 169) på FN:s fattigdomsindex, *Human Development Index*, i kategorin "High human development". Fattigdomen har minskat på senare år, till följd av ökade statliga insatser för fattigdomsbekämpning, men fortfarande lever ungefär en sjättedel av befolkningen under fattigdomsgränsen. I takt med att tillväxten ökade hastigt under början på 2000-talet ökade även minimilönerna i landet. Enligt Världsbanken ökade minimilönerna från det exceptionellt låga, 1,1 AZN (\$1,30) år 2000 till 75 AZN (\$93) år 2008. Fattigdomen har minskat betydligt snabbare i städerna än på landsbygden. Den mest utsatta riskgruppen för fattigdom är internflyktingarna, då många saknar självständiga ekonomiska möjligheter och är således beroende av statliga överföringar.

Enligt IMF kan avsaknaden av genomgripande insatser på välfärdsområdet anses oroande. Oljeutvinningen i landet anses ha nått sin maximala nivå under 2010 och kommer förmodligen att minska framöver samtidigt som ekonomin inte kan anses redo för en övergång från råvaruberoende till en mer diversifierad ekonomi.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Den azeriska konstitutionen garanterar lika fri- och rättigheter för samtliga medborgare. Inskränkningar på grund av könstillhörighet är förbjudna enligt artikel 25. Azerbajdzjan har även inkorporerat internationella fördrag i sin egen lagstiftning, vilket tillåter rättsväsendet att göra direkta referenser till Artikel 1 i CEDAW. Kvinnor i Azerbajdzjan åtnjuter med stöd av lagen lika rätt till egendom, arv samt likvärdiga rättigheter till sina barn som barnens fäder. Traditionella normer begränsar dock i praktiken kvinnors möjligheter att verka i samhällslivet. Få kvinnor innehar ledande positioner och ett flertal känner inte till sina rättigheter. Tvångsäktenskap är förbjudet enligt lag men förekommer i viss utsträckning, främst på landsbygden.

Svårigheter att skydda kvinnors fysiska integritet föreligger och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD, menar att våld mot kvinnor fortfarande är ett stort problem, särskilt på landsbygden. Den officiella statistiken om problemets omfattning är mycket begränsad och den som finns att tillgå ger, enligt OECD, en förvrängd bild. Våld i hemmet faller under allmän strafflag men trots det har den inte tillämpats i tillräcklig utsträckning. Ett inofficiellt kriscenter för kvinnor har nyligen öppnats i Baku med syfte att bistå offer för våld i hemmet med fri läkarvård, psykologisk och rättslig hjälp.

Människohandel är fortsatt ett omfattande problem i Azerbajdzjan, trots förbud enligt brottslagstiftningen. Landet är i första hand ett ursprungsland, och i viss utsträckning transitland, för kvinnor, män och barn som säljs för sexuellt utnyttjande och/eller tvångsarbete. Även om det inte finns några officiella rapporter om intern människohandel har inhemska övervakare rapporterat om en växande trend av handel med kvinnor för sexuellt utnyttjande, av män för tvångsarbete inom byggsektorn och av barn för tiggeri. 2009 rapporterade den azeriska regeringen att man, under året, hade identifierat 91 offer för människohandel, varav fyra stycken var minderåriga och de flesta kvinnor.

Enligt en rapport från Världsbanken, utgiven i mars 2010, åtnjuter kvinnor i stort sett samma ekonomiska möjligheter (ifråga om välfärd) som män i Azerbajdzjan. Inte heller kan någon större skillnad gällande konsumtionsnivå

noteras ifråga om hushåll vars överhuvud är frånskild eller änka/änkling, trots att majoriteten av dessa hushåll sköts av kvinnor. I jämförelse med andra transitionsländer uppnår Azerbajdzjan en medelposition.

15. Barnets rättigheter

Våld mot barn är, allmänt sett, sällsynt i det azeriska samhället och straffrätten föreskriver stränga påföljder för övergrepp mot barn. Kroppslig bestraffning mot barn är förbjuden enligt lag men förekommer i viss utsträckning i hemmet. Åldersgränsen för deltagande i de militära styrkorna är 18 år. Den legala åldersgränsen för att få utföra arbete är 14 år vid föräldrarnas samtycke, i annat fall 16 år. Gatubarn liksom barnarbete förekommer och i större städer är det inte ovanligt med tiggande barn på gatorna.

Institutionella brister ligger till grund för att barn inom särskilt utsatta grupper, såsom barn med funktionshinder, barn till internflyktingar, barn med kroniska sjukdomar eller barn som begått brott, inte tas om hand på ett tillräckligt bra vis. Den senaste rapporten från FN-kommittén för barns rättigheter, noterade att rättsäkerheten för barn som arresteras är otillräcklig samt att systemet för att handskas med ungdomsbrottslighet inte är tillräckligt väl utvecklat. Kommittén betonade vikten av genomföra vissa reformer, som att separera barn från vuxna vid fängslande samt att pröva barn under 18 år med särskild hänsyn till deras låga ålder. Barn under 18 år kan dömas till fängelsestraff, upp till tio år.

FN:s barnfond, UNICEF, uttryckte 2009 oro över att förekomsten av äktenskap med, eller mellan, personer under 18 år har ökat under de senaste åren. Azerisk lag anger att gränsen för äktenskap är 17 år för flickor och 18 år för pojkar men att det kan genomföras vid 16 respektive 17 års ålder, om särskilda skäl anförs. Ett förslag om lagändring till 18 år för bägge parter, i enlighet med FN:s barnkonvention, har lagts fram av den statliga myndigheten för familjefrågor men något beslut därom har ännu inte fattats av parlamentet.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Azerbajdzjan har inte ratificerat Europastadgan för minoritetsspråk trots sin utfästelse att göra det när landet blev medlem i Europarådet. Inte heller har man antagit en lag om nationella minoriteter.

Personer med armenisk härkomst är inte alltid väl behandlade i det azeriska samhället och många av dem söker dölja sitt ursprung. Enligt *Freedom House* har armenier bosatta i landet vid upprepade tillfällen uppgett att de har blivit utsatta för systematisk diskriminering och trakasserier, till följd av sitt ursprung. Det gäller även för andra minoriteter som kurder, turkar, talysjer med flera som

ibland uppges utsättas för orättvis behandling. Även vissa rapporter om diskriminering av religiösa minoriteter såsom evangeliska kristna grupper och personer tillhörande andra, missionerande, religiösa trossamfund har förekommit. Vidare är det tillåtet enligt lag för muslimska kvinnor att bära slöja i offentliga sammanhang, men samtidigt har myndigheter inte vidtagit åtgärder mot universitet som aktivt pressar kvinnor att ta av sig slöjan.

Vapenvägrare, framför allt Jehovas vittnen, anklagas inte sällan för att "desertera" och kastas i fängelse. Azerbajdzjan åtog sig i samband med anslutningen till Europarådet att anta en lag om alternativ militärtjänst för samvetsvägrare. Arbetet med denna lag har ännu inte slutförts och personer som opponerar sig mot militärtjänst av religiösa skäl hotas fortfarande av åtal.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Det är inte förbjudet enligt azerisk lag att leva som HBT-person (Homosexuella, Bisexuella och Transpersoner) och/eller idka samkönat sexuell umgänge. Landet har dock varken undertecknat protokoll nr 12 i den Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter, som uttryckligen refererar till diskriminering på grund av sexuell läggning, eller 2007 års FN-deklaration om sexuell orientering och könsidentitet. Azerisk lagstiftning gällande diskriminering, hatbrott och våld saknar referenser till sexuell läggning eller könsidentitet. Lagen erkänner inte samkönade partnerskap och HBT-personer har inte rätt att adoptera.

Förnedrande och diskriminerande uttalanden från politiker om homosexualitet förekommer inte sällan i media. Tidigare under året vägrade två representanter från den azeriska delegationen till Europarådet att delta i diskussioner om diskriminering på basis av sexuell läggning. Flera religiösa ledare i Azerbajdzjan uttalade sitt uttryckliga stöd för deras aktiva icke-deltagande.

Trots fortsatta problem med diskriminering har dock allmänhetens medvetenhet om HBT-personers situation ökat. En lokal NGO som specialiserar sig på dessa frågor startade 2007 och har sedan dess arbetat för att synliggöra HBT-personer i den offentliga debatten.

18. Flyktingars rättigheter

I Azerbajdzjan finns det omkring 590 000 internflyktingar, vilket motsvarar cirka sju procent av landets totala befolkning, som har flytt eller fördrivits från Nagorno-Karabach och angränsande områden. Nagorno-Karabach förklarade sig självständigt från Azerbajdzjan 1991 och blev sedan föremål för krig mellan Armenien och Azerbajdzjan. Sedan eldupphöröverenskommelsen 1994 håller Armenien de sju azeriska provinser som omger Nagorno-Karabach ockuperade. En lösning av konflikten kompliceras av att den armeniska

befolkningen i Nagorno-Karabach i en folkomröstning i november 2006 uttalade sitt stöd för en egen grundlag för utbrytarrepubliken som i praktiken skulle göra denna självständig. Parterna fortsätter att mötas för förhandling inom ramen för OSSE:s Minskgrupp, men något fredsavtal har man ännu inte enats kring.

Azerbajdzjans koncentration av internflyktingar per capita är en av de högsta i världen. Det internationella samfundet med UNHCR i spetsen bidrar till deras försörjning. Organisationen välkomnar de statligt finansierade insatser som har genomförts men betonar samtidigt att ett antal faktorer fortfarande kräver åtgärder såsom internflyktingarnas deltagande i beslutprocesser, genusbaserat våld, barnarbete, funktionshindrade och äldre personers skydd, hälsovård, skolgång, äganderätt och adekvat husrum för de över 70 procent av internflyktingar som ännu lever i offentliga byggnader. Regeringen har under de senaste åren allokerat stora belopp från den statliga oljefonden till byggprojekt på landbygden. Internflyktingarna kan dock fortfarande betecknas som en riskgrupp ifråga om fattigdom, då de nybyggda byarna ofta är otillgängligt lokaliserade med få kvalificerade arbetstillfällen, samtidigt som begränsad rörelsefrihet in till storstadsområden gäller.

UNHCR har även under flera års tid hjälpt Azerbajdzjan att bygga upp kapacitet för att handlägga ansökningar om asyl för utländska flyktingar. Sedan januari 2005 finns en *Refugee Status Determination Unit* som införlivats i regeringskansliet. UNHCR har utbildat personal, betalar 25 procent av lönerna och fungerar fortfarande som observatör, ibland även som konsult. UNHCR utbildar regelbundet domare, åklagare, poliser och gränsvakter. En stor andel av de asylsökande, cirka 58 procent (år 2009), kommer från Tjetjenien men deras ansökningar prövas överhuvudtaget inte. Azeriska myndigheter anser inte att de faller inom ramen för FN:s definition av flyktingar, vilket kritiserats av UNHCR och FN:s specialrapportörer för övervakning av flyktingkonventionen. De tjetjenska flyktingarna har i stället mottagit ett skyddsdokument av UNHCR, vilket gör att de ändå kan vistas i Azerbajdzjan. De har dock inte rätt att arbeta, och endast akutsjukvård finns tillgå för denna grupp. Övriga asylsökande kommer främst från Afghanistan.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Azerisk lagstiftning framhåller företräde för funktionshindrade att få bostad, subventionerade offentliga transporter samt extra pensionstillskott. I praktiken är dock de funktionshindrade i stort sett osynliga i samhället, och de otillräckliga medel som tilldelas utgör ett hinder i strävan att leva upp till lagens föreskrifter. UNICEF anser att skyddet för unga med funktionsnedsättning är mycket undermåligt för att möta de behov som finns.

Till följd av konfliktsituationen i Nagorno-Karabach är personer med funktionsnedsättning något överrepresenterade bland internflyktingarna. UNHCR rapporterar vissa problem för dessa personer att fungera i samhället, eftersom få specialinriktade insatser för att tillgodose deras särskilda behov har initierats.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Flera nationella och internationella organisationer för mänskliga rättigheter verkar i landet. Alla organisationer kan dock inte betraktas som oberoende. Det finns relativt litet stöd hos allmänheten för dessa organisationer, och man saknar tilltro till möjligheterna att via frivilligorganisationer påverka samhällsutvecklingen.

I juni 2009 antogs ändringar i lagen om föreningsfrihet som innebär att reglerna om registrering och finansiering av organisationer skärptes. Sedan tidigare är lagstiftningen kring organisationernas aktivitet och finansiering svåröverskådlig och lämnar stort utrymme för tolkningar. Vissa enskilda organisationer förvägras registrering med tekniska orsaker som förevändning. Förekomsten av sådan behandling har, i och med den senaste lagändringen, ökat i omfattning. En del aktivister har utsatts för förtalskampanjer och trakasserier. Vissa har misshandlats och utsatts för godtyckliga frihetsberövanden.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Av stor betydelse är Europarådets övervakning och rådgivning i samband med Azerbajdzjans uppfyllande av villkoren för medlemskap i Europarådet. Europarådets ministerkommitté har tillsatt en särskild övervakningsgrupp för Armenien och Azerbajdzjan för att regelbundet kunna följa den demokratiska utvecklingen i dessa båda länder.

UNHCR utför ett angeläget uppdrag till skydd för internflyktingarna från Nagorno-Karabach. Som en del av OSSE:s så kallade ”mänskliga dimension” (program för mänskliga rättigheter med mera) ingår det även i mandatet för OSSE:s kontor i Baku att arbeta med de mänskliga rättigheterna. FN:s utvecklingsprogram, UNDP, stöder den statliga kommissionen för mänskliga rättigheter som inrättades 1999.

Den handlingsplan för samarbetet mellan Azerbajdzjan och EU, inom ramen för den Europeiska grannskapspolitiken (*ENP*), som undertecknades 2006 innehåller flera prioriterade områden som gäller mänskliga rättigheter. Även inom ramen för det Östliga partnerskapet som, sedan lanseringen 2009, utgör

grunden för en fördjupad relation mellan EU och Azerbajdzjan är mänskliga rättigheter prioriterade. Man har enats om att verka för att;

- fördjupa demokratin, bland annat genom att främja fria och rättvisa val
- stärka rätts säkerheten
- stärka skyddet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter
- reformera den offentliga administrationen och därmed bekämpa korruptionen.

Den senaste bilaterala samarbetsstrategin mellan Sverige och Azerbajdzjan löpte ut 2009 och den formella utfasningen av samarbetet ägde rum i januari 2010. Något ytterligare bilateralt utvecklingssamarbete är för närvarande inte aktuellt. Sveriges tidigare prioriteringar för samarbetet, att främja demokratisk samhällsstyrning och respekt för de mänskliga rättigheterna, förs nu i första hand fram via multilaterala fora såsom EU:s Östliga partnerskap.